

Віталій Ярема

АКАДЕМІЧНИЙ ДИСКУРС
ПРОБЛЕМ КОАЛІЦІЙНОГО УРЯДУ ЯК ДІАЛОГ
МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ ТЕОРЕТИКО-ІГРОВОГО
ТА ЕМПІРИЧНОГО ПІДХОДІВ

Дослідження коаліційного уряду представлено як динамічний дослідницький діалог. Зокрема, відслідковано ряд тенденцій взаємодії між репрезентантами теоретико-ігрового та емпіричного підходів та детально проаналізовано методологічні дискусії між ними.

Ключові слова: дослідження коаліційного уряду, методологічні дискусії, теоретико-ігровий підхід, емпіричний підхід.

Yarema Vitaliy. Academic discourse of coalition government problems as a dialog between adherents of game-theoretic and empirical approaches. Coalition government investigations are interpreted as a dynamic research conversation. In particular, the set of interaction trends between adherents of game-theoretic and empirical approaches are distinguished as well as their methodological discussions are thoroughly analyzed.

Keywords: coalition government investigations, methodological discussions, game-theoretic approach, empirical approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Методологічні підходи, застосовані в дослідженнях коаліційного уряду, походять з двох суттєво різних традицій. Формальні моделі сконструйовані дедуктивно з точних пара-

метрів, виражених у термінах теорії ігор. В емпіричних працях вивчаються конкретні прояви коаліційного уряду за допомогою якісного аналізу або ж компонування змінних за подальшим кількісним аналізом. Ідея подібного розподілу є відомою у зарубіжній політичній науці. Вона проходить червоною ниткою в літературнооглядових частинах багатьох досліджень, а також покладена в основу окремих оглядів з коаліційної проблематики. Проте у жодній роботі не розглядається історія вивчення коаліційного уряду як спілкування між представниками означених підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічних аспектів, випрацюваних у зарубіжній політичній науці, торкалися небагато українських авторів. А. Романюк, праця якого присвячена більш широкому предмету західноєвропейських політичних систем [2], вказав на один з важливих поділів зарубіжних теорій (за критерієм преференцій політичних акторів) на дві групи: теорії, зорієнтовані на здійснення певної політики (науковець назвав їх «ідеологічними») і на посадові переваги (ці дістали назву «прагматичних») [2, с. 188]. Явище політичних коаліцій крізь призму концепції демократії А. Лійпхарта вивчав Я. Балановський [1]. Проте за детальний аналіз наукового дискурсу з коаліційної проблематики до сих пір у вітчизняній політології не брався жоден з дослідників. Відсутні також у спеціальній літературі – не лише українській (!) – спроби розв'язання проблеми вивчення академічного дискурсу коаліційних досліджень як діалогу між вченими, що є прихильниками методологічно різних підходів: дедуктивного теоретико-ігрового моделювання і традиційної індуктивної емпіричної школи.

Мета статті: проаналізувати еволюцію академічного політиконаукового дискурсу проблем коаліційного уряду з точки зору взаємодії між методологічно специфічними дослідницькими традиціями: теоретико-ігровою та емпіричною, – а також більш детально висвітлити дискусії між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діалог щодо вивчення проблем коаліційного уряду між представниками емпіричної і теоретико-ігрової традицій розпочався з появою останньої в науковому дискурсі. Плеяда кооперативних моделей за авторством В. Гемсона [10],

В. Райкера [20], М. Лейзерсона [16] та Р. Аксельрода [4], що появилися протягом одного десятиліття, спрацювала як детонатор, який вибухнув цілою дослідницькою підгалуззю, і вже у 1973 р. В. Райкер і П. Ордешук обґрунтовували зародження позитивної політичної теорії [19]. Ідеї, розроблені Дж. фон Нейманом і О. Моргенштерном для економіки, були представлені ними як можлива перспектива для політичної науки, а коаліційна проблематика виявилася саме тою частиною її предмета, яка найбільш вдало підходила для апліфікації теорії стратегічних ігор.

Представники традиційної емпіричної методології не забарилися з відповіддю, яка загалом складалася з трьох частин. По-перше, після попереднього аналізу цих теорій та їх певного комбінування були проведені перевірки на конкретних матеріалах, а також піддано критиці прогностичні властивості ранніх формальних моделей. По-друге, емпірики звернули увагу на проблему урядів меншості, яка ставила під сумнів ключову для квотних ігор вимогу більшості. По-третє, після того, як Р. Аксельрод запропонував розглядати характеристику мінімальної ідеологічної зв'язаності коаліції як детермінанту тривалості її роботи, було висунуто цілий перелік атрибутивних факторів і альтернативний підхід подій. Автори останнього у науковій статті, в якій вперше презентовано їх ідеї [5], висловили думку про те, що фокусування теоретико-ігрових моделей на точці формування уряду сповільнює розвиток вивчення проблеми його витривалості та робить їх малокорисними у цьому напрямі досліджень. Окрім того, ця праця містить два сатиричні порівняння. Теорії, зорієнтовані на посаду, на погляд Е. Брауна та його колег, подібні на моделювання ситуації, в якій формування є інструментальною ціллю, що веде до деякого формального розподілу переваг від участі в коаліції між її членами. «Це є аналогічним до гри, в якій певна шайка злодіїв розділяє награбоване після досягнення успіху в розбої. Як тільки розподіл закінчено, нема жодного стимулу для партнерів підтримувати їх коаліцію (хоча вони можуть змінити її пізніше, плануючи інший грабіж)» [5, с. 173]. Теорії ж, зорієнтовані на здійснення політики, було порівняно до

моделей ситуації, в якій формування є достатнім для того, щоб гарантувати стає в часі отримання переваг партнерами по коаліції. «Тут аналогією є група рекетирів, які регулярно збирають данину зі своїх клієнтів протягом невизначеного (нескінченного) періоду» [5, с. 173].

Такий випадок не міг сподобатись ініціаторам запровадження позитивної політичної теорії, а також прихильникам теорії раціонального вибору і формального моделювання. На вістрі контратаки опинився молодий науковець К. Стрьом*, що вступив з авторами стохастичної теорії в методологічну дискусію, яку було опубліковано у вересні 1988 р. на сторінках «American Political Science Review» [22]. Суть дискусії зводилася до обговорення перспективи подальших досліджень та місця і ролі, яку в ній повинні зайняти нові ідеї. Проте цей діалог стосувався здебільшого деталей дослідницького дизайну праць Е. Брауна та його колег. Першою з них було максимально розширене операційне визначення терміна «завершення роботи уряду» за рахунок випадків смерті чи хвороби прем'єр-міністра, а також всіх ситуацій проведення регулярних виборів, навіть якщо при цьому залишилися без зміни партійна композиція чи глава уряду, за що вчених було розкритиковано. За словами К. Стрьома, Е. Браун та його колеги отримали викривлені результати завдяки широкому операційному визначенню «завершення роботи уряду», що спричинило значну кількість «шуму» (хвороби, смерті політичних лідерів, звичайні вибори, що повертають до влади чинний уряд) [22, с. 927]. Також у їх стохастичній моделі «події, що призводять до падіння урядів, є, за припущенням, неконтрольовані та випадкові. Проте насправді такі події є часто спроектованими або принаймні спричинені гравцями (тобто партіями всередині чи ззовні уряду)» [22, с. 929]. Недоречним також молодий науковець вважає те, що група Е. Брауна «часом надто сильно наділяє уряди парламентської демократії життям» [22, с. 927], використовуючи метафори на зразок «небезпечні для життя події» [5, с. 182]. У завершальній частині під заголовком «Нау-

* К. Стрьом закінчив навчання в аспірантурі Стендфордського університету лише у 1984 р.

ковий прогрес?» К. Стрьом пов'язує перспективи подальшого розвитку з теоретико-ігровим вивченням урядової витривалості, яке, на погляд дослідника, «є частиною однієї з найбільш амбітних дослідницьких програм у науках про суспільство» [22, с. 928]. Тому теорія критичних подій повинна стати частиною цієї програми, щоправда, в більш адекватному вигляді, ніж це є у версії групи Е. Брауна. Насамперед, критичні події повинні бути долученими до передбачення користі для гравців у парламентській грі. Також необхідно окремо від урядових відставок визначити і дослідити ці події та прокласифікувати їх за критерієм екзогенності щодо гри [22, с. 929]. У висновках К. Стрьом знову концентрує увагу на важливості та непересічному характері теоретико-ігрового аналізу і закликає не відкидати його.

Відповідь групи Е. Брауна складалась як із спростувань аргументів К. Стрьома, так і міркувань про порядок денний майбутніх досліджень. У першу чергу, вчені обґрунтували логічний і послідовний характер свого визначення. Дослідницьке питання щодо стабільності урядів вимагає, на думку Е. Брауна та його колег, саме такого рішення: враховувати всі сформовані у конкретній країні протягом певного періоду уряди (за винятком «сторожових»), – «а не лише ті уряди, які вважають «цікавими» деякі дослідники» [22, с. 933]. Стосовно недосконалостей своєї теорії автори зазначили, що їх модель і не претендувала на повноту пояснення процесів завершення роботи урядів, а концепт «події» є, у кращому разі, гіпотетичною, а в гіршому – позитивною евристичною побудовою, подібною до понять раціональності, корисності чи повної інформації серед ключових у розрекламованій теорії ігор» [22, с. 935]. Е. Браун, Дж. Френдрейс і Д. Глейбер також звернули увагу на інституціоналістське походження студій урядової стабільності, що почалися задовго до появи теорії ігор, і тому, на їх погляд, цілком неадекватно вважати перші частиною останньої. Бачення майбутнього розвитку досліджень завершення роботи уряду у вигляді формування «робочої моделі урядового життєвого циклу, до якої увійдуть висновки як структурно-атрибутивних моделей, так і моделі випадкових подій», автори вже висловлювали у останній із своїх праць [9, с. 626]. Процитувавши більш

широко фрагмент цієї статті, автори додали, що хотіли б приєднатися до вищезгаданої школи урядової стабільності, пропонуючи власну модель: «Розвиток підходу «подій» закликає до переорієнтації дослідницької уваги від питання «як довго можуть проіснувати урядові кабінети?» до питання «коли і чому урядові кабінети розпадутся?» [22, с. 937]. Вчені на чолі з Е. Брауном фактично розширили проблему: замість пошуку нових і вдосконалення старих структурних атрибутів дослідники запропонували додати «елементи тиску і підтримки, з якими несподівано стикається той, хто приймає рішення протягом свого перебування на посаді» [22, с. 937]. Що ж до своєї критики теоретико-ігрової концепції, на яку так різко зреагував К. Стрьом, відповідь була такою: «Наш висновок полягав у тому, що ці моделі є за своєю сутністю незалежні від часу, а також що це спрощення, хоча і дозволяє значно легшу аналітичну обробку проблеми формування коаліції, на разі перешкоджає застосуванню їх щодо вивчення витривалості кабінетів поза точкою їх формування» [22, с. 933]. Більш тонкий критичний аналіз недоліків підходу Е. Брауна та його колег було представлено також групою авторів на чолі з Г. Кінгом [11]. Тим не менше, ідеї «критичних кодів», стохастичного середовища, життєвого циклу коаліційного уряду були пізніше взяті на озброєння багатьма дослідниками [13; 18] і, зокрема, К. Стрьомом [17; 6, с. 51–83], під час розробки моделей, заснованих на теорії раціонального вибору.

Засвоєння політологами неоінституціоналістських ідей мало різні наслідки для двох дослідницьких шкіл: емпірики взялися за вивчення величезної кількості інституційних особливостей окремих країн, а теоретики почали моделювати парламентські процеси, з якими пов'язане формування і завершення роботи коаліційного уряду. Для емпіричної традиції неоінституціоналізм відкривав значні перспективи нових пояснювальних змінних, а для апріорного моделювання нарешті з'явилася можливість застосувати некооперативні ігри. Внаслідок своєрідного розподілу праці в одних дослідженнях було зібрано і узагальнено факти про специфіку інституційного середовища парламентських демократій, а в інших змодельовано їх вплив на логіку і послідовність взаємодії між учасниками гри з повною і досконалою

інформацією. До подолання прірви між методологічно різними традиціями доклали зусиль К. Стрьом, Т. Бергман, П. Мітчел, Т. Саалфельд, Р. Андевеґ, А. Лупія, В. Мюллер, Дж. Губер, Д. Діермейєр, Л. де Вінтер, А. Тіммерманс, Б. Ніблейд, Е. Дамґаард, Л. Верцічеллі, Х. Наруд, П. Думонт та ін. Їх окремі праці та участь у спільних проектах є складовими тенденції взаємодоповнення і співпраці між окресленими методологічними напрямками у зарубіжній політичній науці. Важливу роль у цій ініціативній групі відіграв К. Стрьом. По-перше, вчений, дотримуючись задекларованого у полеміці з Е. Брауном та його колегами напряму, став співавтором резонансної некооперативної моделі завершення роботи коаліційного уряду, в яку було інкорпоровано концепт «критичних подій» [17]. По-друге, К. Стрьом очолив три колективні емпіричні роботи [7; 8; 6], в яких переважає екстенсивний всеохоплюючий дослідницький дизайн і водночас активно залучаються як випробувані теоретико-ігрові ідеї (мінімальної зв'язаності, стрижневої партії), так і нові підходи («начальник-агент», теорія трансакційних витрат), що відкривають можливості для подальшого формального моделювання**.

Паралельно в цей же період спостерігалася протилежна тенденція взаємопоборення і конкурування між дослідниками емпіричного та теоретико-ігрового напряму. Найбільш рельєфно вона проявилася в дискусії, що спалахнула у 1999 р. на сторінках «British Journal of Political Science» [25; 15; 23; 14]. Предметом останньої була модель М. Лейвера і К. Шепсла [12] – одна з оригінальних просторових моделей коаліційного уряду. Вона базувалася на ідеї структурно впроваджені рівноваги: міністерства та їх очільники у портфелерозподільчій теорії відповідають комітетам і окремим парламентарям з первісної моделі К. Шепсла [21]***. Кожен міністр є носієм партійних преференцій і тому під час формування коаліційного уряду є очікуваним захисником відповідних інтересів. Сформований уряд являє собою досягнення згоди за окремими напрямками політики,

** Доробок К. Стрьома розкрито у [3].

*** Аналіз ідеї структурно-впроваджені рівноваги К. Шепсла див.: [3, с. 102–103].

що втілюється у відповідних партійних креатурах. Це аналітичне виокремлення ідеологічних вимірів, що відповідають міністерській структурі урядового кабінету, в теорії М. Лейвера і К. Шепсла є дійсно важливим, оскільки на ньому базуються ідеї врівноваженого уряду, центральних позицій, сильної та дуже сильної партії****. Нестандартна портфелерозподільча модель, зосереджена в основному на формуванні коаліційного кабінету, містила також глибокозмістовну ідею щодо потенціалу його витривалості, який закладено саме в початковій точці існування уряду. Проте представник емпіричної школи П. Ворвік, що розпочав дискусію [25], не зауважив цього вектора думки колег і підійшов до ідеї структурно впроваджені рівноваги досить буквально, зрозумівши її як цілковиту автономність міністрів щодо прийняття рішень у межах власної компетенції. П. Ворвік намагався довести помилковість такого спрощення, для чого виконав громіздку роботу. Вчений емпірично перевіряв на доступних йому матеріалах*****, які ж фактори демонструють кращий статистичний зв'язок з тривалістю роботи урядового кабінету: виведені з моделі розподілу портфелів (зокрема, напористість рівноваги) чи традиційно впливові атрибути уряду, такі як статус більшості та ідеологічна компактність, – і отримав очікувані результати на користь останніх. Звідси дослідник зробив висновок про те, що кращою перспективою для дослідження складних проблем побудови і збереження коаліційних урядів у парламентських демократіях є ідея ідеологічного компромісу між міністрами, яка відрізняється ґрунтовно від пов'язаних з міністерською автономією положень теорії М. Лейвера і К. Шепсла [25, с. 392]. Крім того, у моделі останніх не враховано можливі економічні, соціальні чи політичні фактори, що підсилюють чи зменшують важливість ключових ідеологічних вимірів, спричиняють зміну електоральної і переговорної ваги політичних партій, їх позицій щодо певних напрямів політики, можливі

**** Детальніше – див.: [3, с. 75–77].

***** До вибірки П. Ворвіка увійшли 12 країн Західної Європи протягом періоду від завершення Другої світової війни до 31 грудня 1989 р.

партійні розколи і т. п. Таким чином, П. Ворвік поставив під сумнів можливості портфелерозподільчої теорії у поясненні завершення роботи уряду*****.

М. Лейвер і К. Шепсл у статті-відповіді [15] визнали обмеженість власної моделі у цьому питанні, проте звернули увагу на фрагмент висновків до власної книги, присвячений доцентровим тенденціям, що наявні в n -мірному ідеологічному просторі [12, с. 285–287], в контексті якого закид П. Ворвіка про неврахування співвідношення між ідеологічними позиціями учасників коаліційного уряду втрачає свою вагу. Також автори процитували одну з останніх своїх праць, що безпосередньо присвячена проблемам наукового інтересу їх суперника по дискусії: «Ми нічого не можемо сказати про стабільність урядів, що не потрапляють під критерії рівноваги. ... Якщо модель не передбачає наявну рівновагу, то її втрата повинна залежати від факторів поза контекстом моделі» [13, с. 44–45]. Крім того, дослідники вказали на слабкість емпіричних робіт у розвитку пояснень урядової стабільності, зокрема, на залучення змінних, що навіть не обов'язково поєднуються між собою логічно. «На противагу, для нас важливо показати, чому ці змінні мають значення» [15, с. 399]*****. Щодо власної теоретико-ігрової моделі науковці зауважили, що вона є ощадливою та несуперечливою і цілком зрозуміло поєднує два ключові типи преференцій учасників коаліційного уряду. Тому портфелерозподільча теорія є, порівняно, більшим досягненням, за словами М. Лейвера і К. Шепсла, ніж примітивне інстинктивне почуття, що парламентська значимість та ідеологія є важливими для пояснення феномену коаліційного уряду [15, с. 401].

Після першого обміну аргументами були опубліковані ще два коментарі. У першому з них [23] П. Ворвік знову детально проаналізував недоліки, пов'язані з емпіричним тестуванням, наявним в теоретико-ігрових роботах загалом і в книзі М. Лейвера і К. Шепсла зокрема. Емпірик назвав

***** Варто зазначити, що науковим інтересом П. Ворвіка є проблематика завершення роботи коаліційних урядів, з якої незадовго до аналізованої дискусії з'явилася найбільш відома монографія вченого [24].

***** Курсив – в оригіналі.

їх «анекдотичними»^{*****}. Також науковець визнав, що представники його традиції «повинні прагнути до вищого рівня розробки чіткої логічної структури між каузальними факторами» [23, с. 402], проте продовжував наполягати на необхідності виправлення припущень портфелерозподільчої моделі. П. Ворвік ще раз зробив акцент на головній цілі власної критики, яка полягає у тому, щоб «виявити, яке з фундаментальних припущень – міністерська автономія чи протилежний до неї міністерський компроміс – забезпечують кращу основу для побудови теорії парламентської демократії» [23, с. 403], а також висловив своє бачення дослідницького порядку денного. Згадавши досвід власного дослідження 1994 року [24], вчений зазначив: «У моїй всеохоплюючій оцінці життєздатності уряду я був практично приголомшений кількістю альтернативних причин, що були запропоновані в літературі ... Проблема випрацювання незалежних змінних, що корелюють з витривалістю, виявилася не проблемою зовсім; реальне завдання полягає у визначенні, які взаємозв'язки є причинно-наслідковими, а які ні» [23, с. 403]. Свої заключні зауваження П. Ворвік підкріпив посиланням на авторитет пізньосередньовічного філософа. На погляд дослідника, ідеологічна різноманітність, що може бути виміряна простим діапазоном позицій урядових партій, краще відповідає принципу «бритви Оккама», ніж складна функція парламентської значимості партій та їх ідеологічних преференцій, якою є портфелерозподільча рівновага [23, с. 411]. М. Лейвер і К. Шепсл також відповіли коротенькою заміткою [14], в якій запропонували контркритику на розгляд П. Ворвіком їх теорії, а також висловили свої погляди щодо перспектив подальшого вивчення проблем, яких торкнулася дискусія. Насамперед, альтернативна ідея міністерського компромісу є, на думку науковців, не меншим спрощенням, ніж їх власне припущення. П. Ворвік приховано припускає екзогенність і відокремленість переговорів, що передують створенню уряду. «Ми ж формуємо інший погляд, – вказують М. Лейвер і К. Шепсл, – а саме, що переговори та укладення угоди про формування уряду *засновані на тому,*

***** Цей епітет ми бачимо в обох статтях П. Ворвіка. Див.: [25, с. 371; 23, с. 403].

чого очікують актори у разі виконання тої чи іншої домовленості. Це, в свою чергу, означає, що звернення, позиціонування, погрози, обіцянки і дії, з яких складається захоплюючий перебіг формування уряду є *ендогенними*» [14, с. 413–414]^{*****}. Другим аспектом, який підкреслили автори, є чисто емпіричний характер критики П. Ворвіка, «в якій він теоретично не означив, чого слід очікувати за умов міністерського компромісу» [14, с. 413]. Не зрозуміло, що саме є предметом останнього і «як коаліційні переговори можуть відбуватися без передбачення подальшого втілення політики» [14, с. 414]. Вчені цілком погодились із необхідністю визначати, які із взаємозв'язків є каузальними, проте останні, за їх словами, «не набувають значення лише завдяки статистичній оцінці; вони є логічними судженнями про необхідні і достатні умови існування наявного стану справ» [14, с. 415] – і тому це неможливо без теоретичного підґрунтя. На переконання М. Лейвера і К. Шепсла, припущення міністерської автономії не варто спішити відкидати, оскільки воно може послужити виявленню значення партійноідеологічної ідентичності персональних учасників урядового кабінету. Тому подальший розвиток досліджень коаліційного уряду, на їх думку, пов'язаний з теоретичними вдосконаленнями у цьому напрямі.

Модель М. Лейвера і К. Шепсла завдяки неординарності постановки проблеми та методології виявилася спрямованою на витіснення ранніх спрощених уявлень про завершення роботи коаліційного уряду як відокремлену, зовнішню щодо його формування, подію. Варто зауважити, що в багатьох некооперативних теоретико-ігрових моделях, окрім портфелерозподільчої, починаючи саме з 90-х рр. ХХ ст., фінальну точку існування коаліційного уряду силоміць залучено до загального інтегрованого розгляду цього феномену.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Академічний дискурс проблем коаліційного уряду – є цікавим дослідницьким діалогом. Актуалізація уваги до коаліційної проблематики була зумовленою методологічно і завдячує прагненню групи ентузіастів застосувати теоре-

***** Курсив є в оригіналі.

тико-ігровий інструментарій. Спочатку теоретико-ігрова методологія залишалася тривалий час під сумнівом. Емпірики перевіряли на конкретних фактах ці теорії, виявляючи їх недоліки, зокрема, у точності передбачень формальних коаліційних моделей та у вивченні міноритарних кабінетів і проблеми завершення роботи уряду. Власне щодо останньої проблеми точилися найбільш гострі дебати. У 1988 р. Е. Браун і його колеги звернули увагу на статичний характер теоретико-ігрових моделей, що перешкоджає вивченню коаліційного уряду поза точкою його формування. У відповідь, К. Стрьом виступив з критикою деяких елементів дослідницького дизайну авторів підходу «критичних подій», зокрема, їх операційної дефініції та манери викладу. Тим не менше, дослідник запропонував залучити найцікавіші ідеї Е. Брауна та його колег до програми позитивної політичної теорії. Друга дискусія, яка була знову розпочата з боку репрезентантів емпіричного підходу, стосувалася все тої ж проблеми: можливостей теоретико-ігрового моделювання, а точніше – портфелерозподільчої теорії, справитися з поясненням завершення роботи коаліційного уряду. Також у зарубіжній політології наявна протилежна тенденція – розподілу праці між проаналізованими напрямками досліджень. Основу цього взаємодоповнення склала парадигма неоінституціоналізму. Окрім того, перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом як у межах конкретних емпіричних досліджень – кількісних та якісних, – так і абстрактних теоретико-ігрових моделей.

1. Балановський Я. М. Політичні коаліції в умовах плюралістичної демократії [Текст] : Дис. на здоб. наук. ступ. канд. політ. наук / Я. М. Балановський. – Умань : [б. в.], 2009. – 191 с.

2. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи [Текст] : Монографія / А. С. Романюк. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 391 с.

3. Ярема В. Я. Дослідження коаліційного уряду в англomовному науковому дискурсі [Текст] : Наук. дослідж. / В. Я. Ярема. – Львів : Ставропігійський проф. ліцей, 2012. – 164 с.

4. Axelrod R. Conflict of Interest: A Theory of Divergent Goals with Applications to Politics / R. Axelrod. – Chicago : Markham Pub., 1970. – 216 p.

5. Browne E. An «Events» Approach to the Problem of Cabinet Stability / E. Browne, J. Frendreis, D. Gleiber // *Comparative Political Studies*. – 1984. – Jul. – Vol. 17. – No 2. – P. 167–197.
6. Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe / [edited by K. Strøm, W. Müller, T. Bergman]. Oxford : Oxford University Press, 2008. – XVI. – 464 p.
7. Coalition Governments in Western Europe / [edited by W. Müller, K. Strøm]. Oxford : Oxford University Press, 2000. – 602 p.
8. Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies / [edited by K. Strøm, W. Müller, T. Bergman]. Oxford : Oxford University Press, 2003. – XVIII. – 764 p.
9. Frendreis J. The Study of Cabinet Dissolutions in Parliamentary Democracies / J. Frendreis, D. Gleiber, E. Browne // *Legislative Studies Quarterly*. – 1986. – Nov. – Vol. 11. – No 4. – P. 619–628.
10. Gamson W. A Theory of Coalition Formation / W. Gamson // *American Sociological Review*. – 1961. – Jun. – Vol. 26. – No 3. – P. 373–382.
11. King G. A Unified Model of Cabinet Dissolution in Parliamentary Democracy / G. King, J. Alt, N. Burns, M. Laver // *American Journal of Political Science*. – 1990. – Vol. 34. – Issue 3. – P. 846–871.
12. Laver M. Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies / M. Laver, K. Shepsle. – New York : Cambridge University Press, 1996. – XI. – 301 p.
13. Laver M. Events, Equilibria, and Government Survival / M. Laver, K. Shepsle // *American Journal of Political Science*. – 1998. – Jan. – Vol. 42. – No 1. – P. 28–54.
14. Laver M. Government Formation and Survival: A Rejoinder to Warwick's Reply / M. Laver, K. Shepsle // *British Journal of Political Science*. – 1999. – Apr. – Vol. 29. – Issue 2. – P. 412–415.
15. Laver M. Understanding Government Survival: Empirical Exploration or Analytical Models? / M. Laver, K. Shepsle // *British Journal of Political Science*. – 1999. – Apr. – Vol. 29. – Issue 2. – P. 395–401.
16. Leiserson M. Coalitions in politics: A Theoretical and Empirical Study : PhD dissertation / M. Leiserson. – New Haven : Yale University Press, 1966.
17. Lupia A. Coalition Termination and the Strategic Timing of Parliamentary Elections / A. Lupia, K. Strøm // *American Political Science Review*. – 1995. – Sep. – Vol. 89. – No 3. – P. 648–665.
18. Merlo A. Bargaining over Governments in a Stochastic Environment / A. Merlo // *Journal of Political Economy*. – 1997. – Vol. 105. – P. 101–131.
19. Riker W. An Introduction to Positive Political Theory / W. Riker, P. Ordeshook. – Englewood Cliffs ; New Jersey : Prentice-Hall, 1973. XII, 387 p.

20. Riker W. The Theory of Political Coalitions / W. Riker. – New Haven : Yale University Press, 1962. – XII. – 300 p.

21. Strøm K. Contending Models of Cabinet Stability / K. Strøm, E. Browne, J. Frendreis, D. Gleiber // American Political Science Review. – 1988. – Sep. – Vol. 82. – No 3. – P. 923–941.

22. Warwick P. Getting the Assumptions Right: A Reply to Laver and Shepsle / P. Warwick // British Journal of Political Science. – 1999. – Apr. – Vol. 9. – Issue 2. – P. 402–412.

23. Warwick P. Government Survival in Parliamentary Democracy / P. Warwick. – Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 1994. 182 p.

24. Warwick P. Ministerial Autonomy or Ministerial Accommodation? Contested Bases of Government Survival in Parliamentary Democracies / P. Warwick // British Journal of Political Science. – 1999. – Apr. – Vol. 29. – Issue 2. – P. 369–394.